

U pleit voor herwaardering van het inhoudelijke als het gaat om de manier waarop wij aankijken tegen cultuur in de ruimtelijke ordening. U signaleert een te grote nadruk op het economische aspect. Kunt u dat toelichten?

'Men heeft snel de neiging om het economische te benadrukken. Het gaat dan over productie, inkomen en bedrijvigheid. Maar als je nu kijkt naar wat je zou kunnen noemen het inspirerend vermogen van bijvoorbeeld een stad, de mate waarin je dat wat je belangrijk vindt ook terugvindt, dan gaat het om heel wat meer. Voor sommigen is dat gezelligheid, voor anderen sport of het esthetische, de kunstbeleving. Dat is heel verscheiden. Een rijke stad is een stad die rijk is aan bronnen. Steden als New York en Amsterdam zijn inspirerend voor heel veel verschillende groepen. Je ziet in beleid heel weinig terug van dit gegeven. Het beleid heeft vaak een economisch doel, terwijl juist het vergroten van inspirerend vermogen het einddoel zou moeten zijn.'

U zegt dat het inspirerend vermogen voor iedereen iets anders inhoudt. We zijn allemaal op zoek naar eigen inspiratie. Hoe kun je daar beleid op maken?

'Voor mensen die van breien houden of van sporten moet je natuurlijk geen concerthal neerzetten. Je moet altijd aansluiten bij wat mensen belangrijk vinden. Maar soms kun je mensen wel veranderen door ze ervan te overtuigen dat iets interessant is. We noemen dat het proces van *valorisering*. Zo kunnen bijvoorbeeld oude stenen ineens iets gaan betekenen voor iemand, terwijl die stenen hem daarvoor nooit waren opgevallen. Door valorisering verander je de waarden van mensen. Ze gaan zich aan iets hechten wat ze voorheen niet kenden. Heel veel kunstbeleid heeft met valorisering te maken. Bij klassieke muziek is het bijvoorbeeld zo dat niet iedereen daar van jongs af aan mee in aanraking komt. Het beleid is erop gericht dat je mensen kunt leren die muziek te waarderen. Als we die gedachte doortrekken naar cultureel erfgoed kun je ook stellen dat het niet iedereen gegeven is op te groeien met het besef dat er erfgoed is en dat je dat kunt bezoeken, daarvan kunt genieten. Het beleid zou er ook hier dus op gericht kunnen worden om mensen in aanraking te brengen met erfgoed en hen te leren het te waarderen.'

Hoe belangrijk is cultureel erfgoed als inspirerende factor in het totaal als we het hebben over de ruimtelijke inrichting van steden?

'Dat verschilt natuurlijk per stad. Je ziet wel dat de belangstelling voor erfgoed toeneemt. Het succes van stedelijke ontwikkeling heeft altijd te maken met respect voor het verleden. Je niet afkeren van dat verleden. Ikzelf denk dat dat de belangrijkste reden is waardoor het is misgegaan met Rotterdam. In die stad heeft men in de wederopbouwperiode na de Tweede Wereldoorlog de blik uitsluitend op de toekomst gericht. De gevolgen van die eliminatie van het verleden vormen nog altijd het centrale probleem. De stad heeft geen hart, geen ziel. Het stadschouwburgplein wil maar geen centrum worden. Het beeld van Zadkine symboliseert eigenlijk ook de huidige situatie. Het is inspirerend als een stad een verhaal heeft, als het verleden valt af te lezen. Wanneer een stad daar ook uitdrukking aan geeft door het erfgoed serieus te nemen, draagt dat dus bij aan het inspirerend vermogen.'

U bent bezig met het ontwikkelen van een Culturele monitor voor overheden. Kun je inspirerend vermogen wel meten?

'Ja, dat kun je meten. We zijn heel goed in het meten van het economische. Daar wordt ontzettend veel energie in gestopt en daar besteden we ook heel veel geld aan. Cultureel vermogen kun je meten door er eerst achter te komen wat mensen belangrijk vinden, en dan uit te vinden of ze dat ook beleven. Als mensen bijvoorbeeld voetballen heel belangrijk vinden, dan inspireert dat hen dus. Maar als ze vervolgens die sport niet kunnen beleven omdat er geen veldjes zijn, dan ervaren ze dat als een gemis. Je moet dus twee dimensies meten. En stel dat dan

'Jongens, dit is belangrijk om te bewaren, maar we moeten er wel allemaal wat voor betalen.' Als je erfgoed op die manier onder de aandacht brengt, wordt behoud een gezamenlijke beslissing en maak je iedereen eigenaar. Dat zegt Arjo Klamer als het gaat om het vergroten van maatschappelijk draagvlak voor erfgoed. Klamer is hoogleraar economie van kunst en cultuur aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Op het Belvedere Festival, dat op 1 november plaatsvond in Den Bosch, trad Klamer op in de sessie *Kritiek als raadgever* met een column waarin hij zijn visie gaf op het Belvedere-beleid. Het idee achter het Belvedere-beleid, dat het motto 'behoud door ontwikkeling' draagt, is dat cultuurhistorie een verrijkend ingrediënt vormt bij het ontwerpen en (her)inrichten van Nederland. Het Nederlandse landschap staat in toenemende mate onder druk. Verschillende belangen, zoals wonen, werken, natuur en cultuur, moeten op een relatief klein oppervlak met elkaar in evenwicht worden gebracht. Meerdere ministeries hebben in de nota Belvedere en in het Actieprogramma Ruimte en Cultuur een nieuwe manier voorgesteld om naar ruimtelijke ordening te kijken. Op het Belvedere-festival stond de veelzijdige uitvoeringspraktijk van Belvedere centraal. Klamer constateerde in zijn verhaal een gebrek aan aandacht voor de resultaten van beleid in de culturele sector. De effecten van Belvedere onder de eigenaren van het cultureel erfgoed, wij allemaal, zijn volgens Klamer nog onvoldoende duidelijk. Zijn de mensen nu anders gaan denken over dat landschap of dat oude complex om de hoek? Klamer bepleit dat het vergroten van inspirerend vermogen of cultureel kapitaal het einddoel zou moeten zijn van beleidsmakers die zich bezighouden met cultuur. Wat bedoelt Klamer met dat inspirerend vermogen, en kun je dat meten? En wat is het gedroomde toekomstbeeld van Hilversum, Klamers eigen woonplaats? Een interview.

blijkt dat mensen op bepaalde plekken weinig geven om het cultureel erfgoed, dat men dat allemaal zonde van het geld vindt, dan kan je proberen mensen duidelijk te maken dat dat erfgoed juist wel de moeite waard is. Dat het leven alleen maar interessanter wordt als je de geschiedenis serieus neemt. In je beleid hoef je daar niet neutraal in te staan, je kunt daar op sturen. Met de Culturele monitor kun je dan meten of het beleid succesvol is. Dus als je beleid tot doel heeft dat cultuurhistorie meer gewaardeerd moet worden, dan kun je daar allerlei programma's voor ontwikkelen en dan kun je met de Culturele monitor meten of je doel ook behaald is. Zo niet, dan heeft je beleid dus gefaald. De monitor is een instrument om mensen in het beleid en bij uitvoerende organisaties scherper te maken. Nu wordt er veel energie gestopt in nieuwe projecten, vooral als mensen geld willen zijn ze ineens erg welbespraakt. Maar we kijken nooit wat nu de effecten zijn van het beleid, of de doelstellingen ook behaald zijn. Dat is heel erg onbevredigend. Er zijn totaal geen cijfers over waar het allemaal naar toe gaat. De Culturele monitor die we nu aan de Erasmus Universiteit aan het ontwikkelen zijn, moet in die leemte gaan voorzien.'

Weten beleidsmakers niet wat er leeft?

'Je kan het als beleidsmaker niet allemaal zelf verzinnen. Maar daarmee bedoel ik niet dat je, zoals men tegenwoordig vanuit het marktgerichte denken geneigd is te doen, populistisch moet worden. Je heeft het publiek niet in die zin als klant te beschouwen dat je doet wat zij vragen. Mensen veranderen en je kunt ze ergens voor interesseren. De rol van de cultuursector heeft ook te maken met vorming en beschaving. Dat beperkt zich niet tot klantgericht werken. Er is ook een educatieve taak.'

Erfgoed wordt in de ruimtelijke inrichting tegenwoordig dikwijls ingezet als identiteitsversterkend onderdeel van een plek, dat bijvoorbeeld een positief effect heeft op het aanzien van de buurt, de atmosfeer en zo zelfs de sociale cohesie kan bevorderen. Zijn dat verkeerde aannames van beleidsmakers?

'Erfgoed kan juist heel goed inspireren. Het probleem is nu alleen vaak, en dat is ook mijn voornaamste kritiek, dat plannen in kleine groepen worden gemaakt. Daardoor voelen de mensen zelf zich nog geen eigenaar. Dat vraagt wel iets meer. Wat kan helpen is als er een conflictsituatie is, waardoor bewoners bij de plannen betrokken worden. Als het een voor het ander moet wijken door ruimtegebrek. Een andere mogelijkheid is als mensen expliciet gevraagd wordt om mee te betalen. Als jij een flink bedrag in moet leggen, dan sta je er anders tegenover dan wanneer het via de belastingen wordt gefinancierd. Via woningbouwcorporaties

zijn daar allerlei mogelijkheden voor. Als je mensen laat weten "jongens, dit is belangrijk om te bewaren, maar we moeten er wel allemaal wat voor betalen", wordt het een heel ander verhaal. Er moet dan een gezamenlijke beslissing genomen worden. Dit is niet de makkelijkste weg, maar wel de weg die uiteindelijk tot meer soliditeit leidt.'

Op het Belvedere-festival sprak ook Marjoleine de Vos een column uit. Zij was een andere mening toegedaan dan u. Wat is de kern van de kritiek van uw opponenten?

'De kritiek komt van mensen die denken dat het economische het uiteindelijk altijd wint van het culturele. De sceptici geloven er niet in dat mensen op andere gedachten te brengen zijn. Cultuur wordt wel door veel mensen belangrijk gevonden maar men heeft dan het idee dat als puntje bij paaltje komt en er geld moet komen, er niet op cultuur wordt ingezet.'

U woont in Hilversum. Wat is uw gedroomde toekomstbeeld van deze stad, over vijftig jaar?

'In Hilversum is al zo ontzettend veel vernieuwd in de historische binnenstad. Het hart is er daar al op stevige wijze uitgehaald. De woonbuurten met klassieke huizen, die geven het karakter aan de stad. De pogingen om weer wat terug te krijgen van het oude centrum - er zijn wat oude boerderijtjes hersteld - juich ik van harte toe. Maar het is heel moeilijk om wat je kapot hebt gemaakt weer terug te krijgen. Mijn neiging zou toch wel zijn om eens wat blauwdrukken van oude gebouwen uit de kast te halen en moderne architecten zich daarop te laten inspireren. Ik ben wel voor een architectuur die zich rekenschap geeft van de historie van de plek, tegenover de modernistische architectuur die in een internationale stijl bouwt en iets neerzet wat overal had kunnen staan. Steden die met respect voor het verleden opereren, doen het veel beter. Ik hoop dat we daarvan leren. Het betekent overigens niet dat je daarmee vernieuwing in de weg staat. Juist een combinatie van nieuw en oud zorgt ervoor dat een stad niet, zoals in Venetië het geval is, gevangen zit in zijn eigen verleden en een soort openluchtmuseum wordt. Dan boet een stad in aan verscheidenheid. En die verscheidenheid zorgt juist voor inspiratie.'

Ellen Snoep

Het doel van investeringen in cultureel erfgoed kan niet zijn vergroting van het economisch kapitaal. Het gaat niet om meer bedrijvigheid, meer toerisme en dergelijke, al kunnen dat neveneffecten zijn. We investeren in cultureel erfgoed om sociale waarden te realiseren zoals betrokkenheid, identiteit, het buurtgevoel, maar boven alles culturele waarden waar te maken. Als leden van een vermogende samenleving hebben wij de morele opdracht grootsheid te tonen, om zo nu en dan een groot gebaar te maken dat veel kost en ook veel oplevert qua gevoelens, belevingen en dus qua sociale en culturele waarden.

Fragment uit de column die Arjo Klamer uitsprak op het Belvedere festival.

VOOT INSAI RATIE MAG JE BEST BETALEN

Interview Arjo Klamer

Hoogleraar economie van kunst en cultuur, Erasmus Universiteit Rotterdam